

SÄÄNNÖT JA TYÖKALUT

- 1) **TARINA TIEDON LÄHTEENÄ:** Lyhyt välähdyksenomainen kuva työelämätilanteesta, jossa analyttisyyden sijaan korostuvat tunteet.
- 2) **ROOLIT:** Yksi osallistuja on tarinan *kertoja*. Muu ryhmä eläytyy *kuulijoina, kysyjinä*. Kiellettyjä rooleja ovat neuvoja, auttaja, ratkaisija, rohkaisija.
- 3) **KERTOJAN AUKTORITEETTI:** Kertoja päättää, mitä kertoo, mihin huomio suunnataan, miten aihepiiriä rajataan. Ryhmä keskittyy siihen aineistoon, minkä kertoja tuo käsittelyyn.
- 4) **TURVALLISUUS JA SEIKKAILUMIELI** tekevät intuition mahdolliseksi. Jokainen huolehtii toisten kuulemisesta ja tilan antamisesta. Turvallisuus vapauttaa luovaa leikkiä.
- 5) **TUNTEET:** Kysyminen lähtee tunteista. Tunteet ohjaavat ryhmän kysymyksiä kertojan kannalta olennaiseen. Tunteissa kanavoituu kokemuksellinen tietous.
- 6) **ELÄYTYVÄ KUUNTELU:** Kuunteleminen ei-tietämisen tilassa ilman valmiita ratkaisumalleja herkistää kysyjän intuitiota ja suuntaa huomiota näkymättömään.
- 7) **AVOIMET KYSYMYKSET:** Kysymyksiin ei sisälly valmiita tulkintoja tai ehdotuksia, ei taustaviestejä. Kysymyksissä ei salakuljeteta kertojan tajuntaan valmiita ratkaisuja.
- 8) **AVOIN PROSESSI:** Kukaan ei tiedä, minne matka vie. Liian aikaisin esitetyt johtopäätökset sulkevat pääsyn vielä löytämättömiin merkityksiin. Kaikelle on aikansa ja paikkansa.
- 9) **AVOIMET JOHTOPÄÄTÖKSET:** Lopuksi ryhmä kertoo havaintonsa kertojalle, joka arvioi, mitkä niistä ovat hänen oman työnsä kannalta merkityksellisiä. Kun kertoja ryhmän avulla oppii työtään, avautuu ryhmälle tilaisuus oppia toisen ihmisen tapaa nähdä maailma. Ryhmä ei ohjaa tai jaa hyviä neuvoja. Tunnustellaan työ- tai toimintakulttuurin syvärakenteita. Kollektiivinen intuitio tarkentuu, hiljainen tieto virtaa, yhteinen arvopohja, osallisuus ja yhteisöllisyys vahvistuvat.

MENTAALITALKOOT - KÄSIOHJE

MENTAALITALKOISSA tutkitaan osallistujien työtä ja toimintaympäristöä heidän omien kertomustensa pohjalta. Kuljetaan yhdessä sääntöjen ohjaamaa reittiä, jonka vaiheisiin liittyy kuhunkin erityinen työtapa ja tarkoitus. Ennakkovalmisteluita ei tarvita. Vaikka menettelytavat joissain suhteissa poikkeavat totutuista vuorovaikutuksen muodoista, ne tarkentuvat työskentelyn aikana.

Yksi osallistuja vuorollaan on kertoja, jonka tarinaa ryhmä tutkii. Ensimmäisellä kerralla käsitellään omakohtaista työelämän tilannetta, hetken välähdystä. Ryhmä eläytyy tarinaan, kuuntelee ja kysyy. Toisella kerralla työskennellään unelman kanssa. Näin yhdelle kertojalle tulee kaksi peräkkäistä tapaamiskertaa. Ja samanaikaisesti koko ryhmä kerää aineistoa yhteiseen oppimiseen.

Elävä tarina kuljettaa kohti tuntematonta. Siksi matkaan ei lähdetä ennakkoon asetetuista tavoitteista. Työelämän kehittämistarpeet ovat joka tapauksessa kaikkien tiedossa, samoin työyhteisön toiminta- ja johtamismallit. Sitä sen sijaan ei etukäteen tiedetä, mihin matka johtaa, miten se vaikuttaa. Siksi vastaan tulevan annetaan ilmentyä sellaisena kuin se kohdataan. Siihen liittyvät tunteet ja merkitykset tunnustetaan. Näin tuodaan analyttisten selitysmallien rinnalle *kokemusperäistä tietoa ja ymmärrystä*, aktivoidaan *intuitiivista ja emotionaalista luovuutta*. Kysytään, *miltä työ ja työyhteisö kertojan näkökulmasta näyttävät:*

KESKEISET KÄSITTEET: millä sanoilla työstä puhutaan? millaiseksi työn kartta muodostuu? avainkäsitteet, joiden avulla työtä ohjataan?

TYÖN MERKITYKSET: mitä työ sisältää, mitä antaa tekijälleen? mitä työ tuottaa, luo? mitä työn kautta voi tarjota toisille, mihin työ on väline?

SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT: missä suunnittelu tapahtuu? mistä käsin ratkaisut tehdään? mihin suunnittelussa katsotaan? mitä sillä tavoitellaan?

DIALOGIN VÄLINEET: millaisia vuorovaikutuksen tottumuksia yhteisössä on? millä tavoilla yhteisössä jaetaan tietoa? miten yhteisössä työ ymmärretään?

JOHTAMISEN STRATEGIAT: miten kuuleminen ja päätöksenteko ovat yhteydessä työn merkityksiin? miten päätöksenteon tavat kertautuvat toiminnassa?

TARINARYHMÄSSÄ

aktivoidaan kokemuksellista, hiljaista tietoa ja herkistellään intuitiota.

1. TARINA: Kerro lyhyt tarinallinen välähdys työelämästä. Vältä analyttistä selostusta.
2. ELÄYTYMINEN: Jokainen ryhmässä eläytyy tarinan kertojaksi. Keskustellaan dialogissa toisten kanssa *tarinan herättämistä tunteista*. Kertoja seuraa sivusta eikä hänelle puhuta.
3. KERTOJAN KOMMENTTIPUHEENVUORO: Kertoja puhuu mitä haluaa ja niin kauan kuin haluaa. Puhetta ei saa kommentoida eikä keskeyttää. - Siksi tarvitaan selkeä loppumerkki.
4. TARINAN SYNTY: Yhdistä avoimin kysymyksiä tarina siihen ympäristöön, missä se on syntynyt. Kohdistä kysyminen siihen, mikä herättää uteliaisuutta. Älä pyri ratkaisuihin, älä paljasta omia käsityksiäsi, koska ne sulkevat kertojan oivallukset. Kuuntele tarinaan kätkeytyvää. Kerää informaatiota! Pidä koko kenttä avoimena!

(1) Tunneyhteydet: Kysy tarinan arkitodellisuutta, mitä sen ympärillä on tapahtunut, millaiseen tilaan se sijoittuu. **Ja millaisia tunteita noihin tilanteisiin liittyy.**

(2) Merkitysyhteydet: Kysy tarinan herättämiä assosiaatioita. Mitä kaikkea jostain kuvan osasta avautuu ja mihin niiden polut johtavat?

Lopuksi: *”Tuleeks sulle mieleen pitkällä aikavälillä jotain mikä muistuttais tästä logiikasta?”*

5. YHTEENVETO JA TARINAN SULKEMINEN – Millainen kuva kertojan osaamisista, vahvuuksista ja työn merkityksistä on syntynyt? Kuvaa vaikutelmaasi tyyliin: *”Mulle tulee tästä mieleen...”* Kertoja päättää, mikä kuulostaa osuvalla ja mikä sopii hänen senhetkiseen tilanteeseen. Ryhmä ei ohjaa kertojaa, vaan päinvastoin ryhmän tehtävä on oppia häneltä. Siksi **kiellettyjä rooleja** ovat mm. neuvoja, auttaja, rohkaisija. - Viimeinen sana on kertojalla. Kun tarina on suljettu, ei sen sisältöön enää palata. Oikeus viittauksiin on vain kertojalla. Ryhmällä on vaitiolovelvollisuus. Opite voi sen sijaan tunnistaa ja siirtää yleisellä tasolla osaksi yhteistä työkaluttuuria.

ORIENTAATIO UNELMATYÖHÖN - Lopuksi kertoja avaa suhdettaan unelman käsitteeseen: Hänen tehtävänä on tuoda seuraavaan kertaan jokin työhön liittyvä unelma.

UNELMA

on ihanteellinen kuva kaivatusta asiintilasta, toteutuneesta saavutuksesta.

Unelma elää riippumatta siitä, miten realistinen se on.

UNELMATYÖSSÄ

ryhmä tutkii kolmea kuvaa, sitä mikä niissä kiinnostaa ja kuljettaa kertojan unelmaa kohti uudella tavalla tarkentuvaa työtä.

1. kuva: UNELMA

Kertoja kuvaa unelmaansa antaen mielikuvien virrata: *”Minun unelmani on...”* Tarvittaessa häntä pyydetään tiivistämään unelman ydin muutamaksi lauseeksi. Sitten ryhmän tehtävä on kysymyksiä auttaa kertojaa vahvistamaan sitä, mikä kuvassa on nimenomaan *unelmaa!* Kysyminen alkaa tunteista: mitä tunteita unelman eri kohtiin liittyy. Mikä unelmassa tuntuu kiinnostavalta. – Sitä *kukaan* ei tiedä, mihin aikaan unelma sijoittuu. Unelma on ajaton.

2. kuva: TULEVAISUUDEN RAJALLA

Seuraava kuva tuo kertojan lähemmäs nykytodellisuutta, jonnekin unelman ja arjen välimaastoon. Kertojan mieli kulkee vapaasti ja pysähtyy itsestään johonkin hetkeen. Paikka ja tilanne ovat todenmukaisia, mutta jonkin epätarkan ajan päässä nykyhetkestä. Kun kuva muodostuu, ryhmä tarkentaa sitä kysymyksiä. Ryhmä voi kiinnittää huomiota siihen, miten unelmassa olevat asiat näkyvät tässä kuvassa, kysyä niitä – kunhan ei tehdä ehdotuksia.

3. kuva: TYÖSUUNNITELMA

Kertoja etsii lähitulevaisuudesta, mieluiten enintään kahden viikon päästä, jonkin todellisen edessä olevan työtilanteen tai -tapahtuman. Hän kuvaa, miten valmistautuu siihen ja miten aikoo toimia. Ryhmä syventää työsuunnitelmaa tarkentavilla kysymyksillä. Aloitetaan tunteista. *Kysymykset tuottavat vielä tietoa kertojan taidoista ja strategioista.* Lopuksi kertoja voi halutessaan käydä dialogia ryhmän kanssa ja pyytää näkemyksiä suunnitelmastaan. Tämä toimii siirtymänä prosessin viimeiseen vaiheeseen.

YHTEENVETO JA LOPPUPUHEENVUOROT

Lopuksi ryhmä kertoo, millainen kuva kertojan työstä, työtavoista ja työorientaatiosta, osaamisista ja vahvuuksista on muodostunut. Kuvataan kertojan työtettä, sen käytäntöjä, filosofiaa, kriittisiä kohtia, mahdollisuuksia, ainutlaatuisuuksia. Kertoja ottaa vastaan vain sen, minkä itse kokee olennaiseksi. Kommentoi vain halutessaan. Keskustelu ja koko prosessi päätetään loppupuheenvuoroihin, joista viimeisen käyttäjä päähenkilön roolissa kertoja.

AVOIN JÄLKIKESKUSTELU:

Kun työskentely ja koko prosessi on suljettu, on yhteisen analyttisen kokemukseksittelun aika: Miltä työ nyt näyttää? Mitä uutta siihen on avautunut? Mitä yleisesti sovellettavaa on löytynyt? Miten yhteinen prosessi on edennyt ja millaisia kysymyksiä nostanut.

